

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Бусленко В.В.

студент фінансово-економічного факультету,

*Науковий керівник: **Жибер Т.В.***

кандидат економічних наук, доцент,

Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Державний борг є важливою складовою державних фінансів в сучасних умовах формування та функціонування економіки держави. Як би кожна країна не прагнула до збалансованого бюджету, але переважна їх більшість є дефіцитними, що «сприяє» формуванню державного боргу будь-якої країни у тому числі і України.

Державний борг є предметом дослідження і дискусій багатьох учених, проте на сьогодні так і не існує єдиної теорії щодо доцільності використання державних запозичень. Одні науковці є прихильниками дефіцитного бюджету, обґрунтовуючи це тим, що дефіцитний бюджет стимулює розвиток економіки, зокрема прихильники та послідовники Дж. Кейнса – Дж. Робінсон, А. Хансен, Н. Калдор, Р. Лукас. Інші ж науковці, такі як Л. Вальрас та Дж. Б. Кларк є прихильниками обмеженого, але бездефіцитного бюджету. Класична школа політичної економії, яка мала значний вплив на розвиток фінансової науки, вивчаючи також і збалансування бюджету, повністю заперечувала можливість формування дефіцитного бюджету. Проте, в економічній науці згодом було сформульовано іншу думку. Так, видатний представник історичної школи Німеччини, Карп Дітцель наголошував: «Державний борг можливо і варто формувати, якщо він спрямований на розвиток суспільства» [5].

Державний борг – це загальний розмір, накопиченої заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, який дорівнює сумі минулих бюджетних дефіцитів за вилученням бюджетних надлишків. У науковій літературі заведено розподіляти загальний державний борг на внутрішній та зовнішній борг держави [1]. Внутрішній державний борг – це заборгованість держави домогосподарствам і підприємствам даної країни (іншими словами резидентам країни), який формується виключно в національній грошовій одиниці, а зовнішній – у валюті країни-

кредитора іноземній валюті чи в іншій вільноконвертованій універсальній валюті [6].

Основною причиною створення і збільшення державного боргу, зокрема боргу України, є утримання певного рівня державних видатків без відповідного зростання державних доходів [1].

Розрахунки абсолютного та відносного приросту загального боргу України (див. табл. 1) показують, що з січня 2010 року спостерігається зростання загальної суми державного боргу у гривні.

Таблиця 1

Прямий і гарантований державний борг України (2010-2016 рр.)

Дата	Загальний борг України, млрд грн	Абсолютний приріст державного боргу до минулого року, млрд грн	Відносний приріст державного боргу до минулого року, %
На 01.01.2010	316,9	-	-
На 01.01.2011	432,2	+ 115,3	+ 36,4%
На 01.01.2012	473,1	+ 40,9	+ 9,5%
На 01.01.2013	515,5	+ 42,4	+ 9,0%
На 01.01.2014	584,1	+ 68,6	+ 13,3%
На 01.01.2015	1100,6	+ 516,5	+ 88,4%
На 01.01.2016	1571,8	+ 471,2	+ 42,8%
На 01.07.2016	1668,1	+96,3	+6,1%

Джерело: структуровано автором на основі даних [2; 3]

Зокрема, у 2011 році у порівнянні з 2012 роком державний борг виріс на 115,3 млрд грн, або на 36,4%. Проте, вже станом на 01.01.2012 року, загальний державний борг виріс на 40,9 млрд грн, порівняно з 2011 роком, або на 9,5%. Найменше зростання державного боргу (у відносному вираженні до минулого року) відбулось у 2012 році, а саме лише на 9,0% або 42,4 млрд грн. Але, за 2013 рік продовжилось зростання державного боргу, який виріс на 68,6 млрд грн, або на 13,3% порівняно з минулим роком. Хоча, станом на 01.07.2016 державний і гарантований державою борг виріс на 96,3 млн грн, але темп приросту його набагато нижчий ніж у 2014 та 2015 роках, що, звичайно, краще для державних зобов'язань.

Проте, аналізу виключно кількісних показників державного боргу недостатньо для розуміння сутності державного боргу. Тому більш ефективно обсяг державного боргу характеризує відносний показник «частка борг у ВВП країни», який характеризує співвідношення боргу та

ресурсної бази країни. У табл. 2 показано динаміку загального державного боргу і ВВП України за 2010-2015 роки.

Таблиця 2

Загальний державний борг і ВВП України (2010-2015 рр.)

Дата	Загальний державний борг, млрд грн	Абсолютний приріст загального державного боргу, млрд грн	Відносний приріст загального державного боргу, %	Дата	ВВП, млрд грн	Абсолютний приріст ВВП, млрд грн	Відносний приріст ВВП, %	Співвідношення «Борг/ВВП»
на 01.01. 2010	316,885	-	-	за 2009 рік	913,345	-	-	34,7%
на 01.01. 2011	432,235	+115,352	+36,4%	за 2010 рік	1082,569	+169,224	+18,5%	39,9%
на 01.01. 2012	473,122	+40,886	+9,5%	за 2011 рік	1316,600	+234,031	+21,6%	35,9%
на 01.01. 2013	515,511	+42,389	+9,0%	за 2012 рік	1408,889	+92,289	+7,0%	36,6%
на 01.01. 2014	584,114	+68,604	+13,3%	за 2013 рік	1454,931	+46,042	+3,3%	40,1%
на 01.01. 2015	1100,564	+516,450	+88,4%	за 2014 рік	1566,728	+111,797	+7,7%	70,2%
на 01.01. 2016	1571,766	+471,202	+42,8%	за 2015 рік	1979,458	+412,730	+26,3%	79,4%

Джерело: структуровано автором на основі даних [3; 4]

Бачимо поступове зростання відношення загального державного боргу до ВВП з 2009 року – 34,7% до кінця 2013 року – 40,1%. Проте, вже у 2014 році цей коефіцієнт стрімко зріс до 70,2%.

На рис. 1 показана динаміка загального державного боргу і ВВП України за 2010-2015 роки, на основі даних табл. 2.

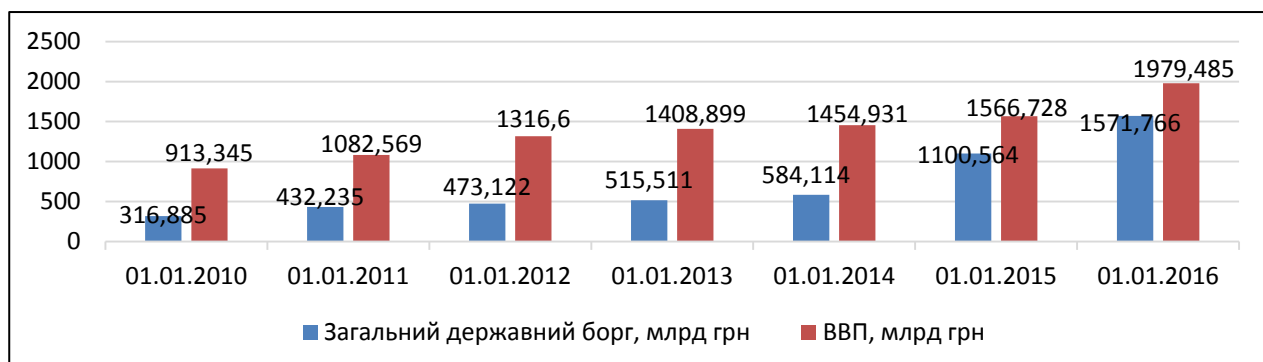

Рис. 1. Загальний державний борг та ВВП України

Джерело: створено автором на підставі даних таблиці 2

За результатами аналізу кількісних показників внутрішнього, зовнішнього та загального державного боргу України найбільше зростання державного боргу відбулось у 2014 році. Основними причинами були: нестабільна політична ситуація в Україні, раптова зміна влади і початок АТО.

Отже, для вирішення проблем надмірного зростання державного боргу можна запропонувати наступні шляхи: зменшення дефіциту державного бюджету; посилення ролі внутрішніх позик; посилення валютного регулювання; укладення договорів про реструктуризацію державного боргу; підвищення ефективності використання залучених коштів; узгодження напрямів боргової, бюджетної та монетарної політик; установлення ліміту надання державних гарантій [1]. Реалізація зазначених заходів мають створити фундамент для скорочення державного боргу, скорочення бюджетного дефіциту і стимулювання росту національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т.П. Управління державним боргом і макрофінансові ризики в економіці України // Фінанси України. – 2011 – № 1. – С. 13-22
2. Государственный долг Украины – 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/?2015>
3. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України Міністерства фінансів України // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu.
4. Внешний государственный долг Украины – 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>
5. Dietzel C. Das System der Staatsanleihen in Zusammenhang mit der Volkswirtschaft betrachtet. – Berlin: Heidelberg. 1855. – S. 139.
6. Опря А. Т. Фінансове право [Електронний ресурс] / А. Т. Опря // Київ. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://chitalka.net.ua/zmist/205.html>.